

dat er dwingende factoren bestaan in de kosmos, zoals de kosmische wetten, waaraan wij ons niet kunnen onttrekken.

Dan zijn er algemeen geldende regels, die ik de wetten van het gemiddelde zou willen noemen. Je kunt b.v. gemakkelijk en bij benadering juist uitrekenen, hoeveel nederlanders er in dit jaar zullen sterven en zelfs - zij het wat minder juist - hoeveel er geboren zullen worden - in dit laatste heeft de mens wat meer invloed dan in het eerste. Maar wie er zal sterven, kun je niet zeggen en velen kunnen hun eigen dood wel degelijk voorkomen, anderen zullen die zelf veroorzaken.

Het is natuurlijk gemakkelijk genoeg hier te spreken over een noodlot en te stellen, dat alles, wat er gebeurt, Gods wil is. Vooral dit laatste schijnt mij echter een nogal gevaarlijke stelling: Wanneer ik een moord bega, zal, indien alles Gods wil is, ook dit Gods wil zijn en dus heb ikzelf dit in feite niet gedaan en behoef ik mijzelve daarvoor ook niet verantwoordelijk te stellen. Zoals alles, wat ik doe en laat, dan door mij wordt volbracht als instrument van God en dus nooit mijn eigen aansprakelijkheid of verdienste kan zijn.

Wie dit gelooft, kan geen enkele mens voor zijn daden aansprakelijk stellen, of het nu gaat om de beulen van Auswitsch of mensen als Albert Schweitzer.

Menselijk bezien is dit een onzinnige stelling, die je als mens nooit ernstig kunt nemen, zelfs al beleid je dit met de tong als onomstotelijke waarheid. Daarom stel ik:

Wij zijn gebonden aan de wetten van het gemiddelde. Maar voor ons is dit gemiddelde geen overheersende factor. Het is in ons eigen lot zelfs geen noodzaak, dat wij ook maar op een enkel punt aan die wetten van het gemiddelde beantwoorden.

Kosmische wetten zijn er en betekenen een begrenzing van je mogelijkheden. Maar dit houdt ook in, dat ik iets, wat geheel buiten deze wetten ligt, niet eens werkelijk en geheel zal kunnen koncipieren, laat staan verlangen.

Ik kan mij wel zaken voorstellen, die nu voor mij op dit ogenblik niet tot de mogelijkheden behoort. Maar wanneer het altijd en overal, dus kosmisch, buiten de mogelijkheden zou liggen, zou ik het mij niet eens kunnen voorstellen.

Wat volgens mij tot de konklusie voert, dat de mens wel beperkt in zijn mogelijkheden is, maar dat hij toch niet zoveel van een albeheersend noodlot te lijden kan hebben, als men wel eensvoorgeeft.

Er zijn mensen, die in dit verband menen, dat het lot toch wel vast ligt en daarbij wijzen op het nut van een goed getrokken horoscoop. Want zo stellen zij: wanneer je een goede geboortehoroscoop maakt en vervolgens zorgvuldig een progressieve daarbij uitrekent, kun je toch maar precies aanduiden, wat een mens al zo zal overkomen.

Maar is dit eigenlijk wel zo? Zeker, je kunt tendenzen aangeven. Maar wanneer er in uw horoscoop staat, dat u op een bepaalde dag verliefd zult worden, terwijl u door andere, niet dwingende omstandigheden die dag opeens verschrikkelijke kiespijn krijgt, zult u op die dag niet verschrikkelijk verliefd worden, want dan hebt u wel andere interessen en gevoelens, Neem dat maar van mij aan.

Er zijn aanduidingen te vinden voor mogelijkheden, er zijn a.h.w. de invloeden te konsteren, die u op weg door de tijd

zult ontmoeten. Maar wanneer u de kaart ziet, waarop u een reis uitzet, betekent dit niet, dat elke plaats, die u ontmoet, ook door u bezocht zal moeten worden. Wat meer is, er blijken steeds weer andere wegen te zijn, die u kunt nemen, wanneer de hoofdroute u niet bevalt.

Zeker: er zijn stukken van de route, waarop u de weg zult moeten volgen, omdat u geen mogelijkheid vindt de hoofdweg te verlaten. Maar altijd weer komt er een afslag, waarbij u van route en desnoods zelfs van doel zult kunnen veranderen, terwijl u de route bovendien nog zelf gekozen hebt en het doel hebt vastgesteld in overeenstemming met uw wil, niet alleen maar door onvermijdelijke noodzaak gedwongen.

Zo is het volgens mij in het leven ook: er zijn wel gerichtheden, neigingen, maar er is geen onontkoombaar en dwingend noodlot. Maar waarom komen de mensen hiermede en met God steeds weer aandragen?

Misschien wel om zo van de verantwoordelijkheid af te zijn, om zo te kunnen zeggen: wat er ook gebeurd is, ik zelf kan hieraan niets doen. Een hogere kracht heeft dit voor mij ten goede beschikt, ik heb mij er dus maar bij neer te leggen.

Luister maar eens naar de gebruikelijke praatjes op dit thema geënt: Vrouwtje, het is erg voor je, dat je man is overleden, maar het is de wil van God. Laat je lot daarom in Gods handen. Wat mooi klinkt.

Maar in feite zeg je: wij kunnen ons hiertegen niet verzetten en daarom moeten wij ons er maar bij neerleggen. Nu is het voor mensen kennelijk erg moeilijk zich zonder meer bij de feiten neer te leggen. Maar zodra de mens denkt, dat er een grote gedertierende autoriteit is, die alles beschikt voor hem, kan men zich er opeens wel bij neerleggen.

Wat mij doet denken aan het optreden van vakbonden, die opeens besluiten toch maar niet te vragen, wat, volgens hen, het recht van alle arbeiders is, omdat zij vertrouwen hebben in de linkse autoriteiten, die aan het bewind zijn.

Wanneer mensen maar voldoende vertrouwen hebben in een bepaalde autoriteit, dan schakelen zij meteen deels hun eigen denken uit en komen tot een soort emotionele overgave.

Daarvoor heeft men kennelijk God ook soms nodig. Of wanneer een mens daarin niet gelooft, toch tenminste iets onontkoombars, zoals het noodlot.

Hoe de mensen dan redeneren? Dit ongeluk mijn eigen schuld? Kom nou! Ik heb op die weg zo vaak meer dan 120 gereden, dus wanneer ik daardoor nu opeens in de vangrail terecht kom, is dit mijn noodlot, maar niet mijn eigen schuld.... Waarbij men kennelijk aan de volkswijsheid voorbij gaat, die stelt, dat de kruik zo lang te water gaat, tot zij breekt.

God en noodlot hebben dus de functie de eigen verantwoordelijkheid van de mens voor zijn wijze van denken, voelen en handelen over te nemen. Want dit heeft men toch niet voorzien en dat heeft men niet gewild. Vooral het feit, dat men voor veel, wat men later betreurt, zelf mede oorzakelijk of aansprakelijk is, kan men daarmee zonder meer weg wapperen.

Zolang het alleen jezelf en je eigen misvattingen betreft, kun je mogelijk nog wel eerlijk zijn. Maar wanneer je iets voor anderen veroorzaakt hebt, is het heel wat moeilijker de zaak te aanvaarden of uit je gedachten te zetten, omdat je dan

op een meer kenbare en minder beheersbare wijze met de gevolgen van je eigen daden en eigen schulden gekonfronteerd wordt. Dan toch je zin doorzetten, toch doen, alsof er niets aan de hand is, wordt vergemakkelijkt door te stellen, dat je alleen maar Gods wil hebt vervuld, of alleen maar het werktuig van het noodlot bent geweest.

Denk maar eens na aan de z.g. vrome mensen, die dingen doen, die voor henzelf en hun medemensen niet aanvaardbaar zijn en toch geen ongelijk willen erkennen. Zij stellen: mogelijk ben ik een zondaar en lopen de zaken anders, dan ik zou wensen. Maar daarom behoef ik mijn wijze van leven, denken en geloven nog niet te veranderen, want dit alles is Gods wil en Zijn wil geschiede.

O, zeker, indien er een God zou bestaan, die maar een klein beetje lijkt op de redeloze diktator, die vele mensen van God proberen te maken, dan zouden wij ons niet aan zijn wil kunnen onttrekken. Indien er een God is, die de schepping bepaalt door zijn wil, wezen of denken, dan zijn wij nog gebonden aan dit wezen, deze gedachte. Zeker, volgens mij is er een God en zijn wil en wezen bepaalt ons. Maar dat bepaalt nog niet het gebeuren, zoals wij dit menen te ondergaan.

God bepaalt volgens mij het geheel en niet juist alles, wat ons persoonlijk overkomt, terwijl anderen tegen de wil van God kunnen handelen. Laat ons niet te zeer vluchten voor de werkelijkheid in het noodlot en de goddelijke wil.

Trouwens: ik ben van mening, dat wij God wat meer met rust zouden moeten laten. Nu maken wij een karikatuur van hem, een soort kruising tussen een Sinterklaas en een zwarte Piët. God geeft ons zijn geschenken en zijn genade, maar hij geeft ons ook zonder enige aanwijsbare reden zijn straffen, zijn toorn, het lijden enz. Of wij dit verdiend hebben en zo ja hoe, weten wij niet. Mzar ja, dat zal dan mogelijk de karikatuur van een engel, de engelbewaarder, wel in het grote boek hebben geschreven.

O, zeker, het is mooi, wanneer je je met de wil van God of de onvermijdelijkheid van het noodlot weet te troosten. Maar besef dan a.u.b. wel even, dat deze zaken even waar zijn, als het bestaan van Sinterklaas: een illusie. Ook al is het noodlot mogelijk wat minder gunstig voor de middenstand.

De mythos, die is opgebouwd en de krampachtige wijze, waarop iedereen steeds weer probeert het verhaal in stand te houden ook al voelt een ieder wel aan, dat het niet geheel klopt, verschilt niet zo veel, of de mensen nu spreken over God of over Sinterklaas. Want men gaat eenvoudig aan de feiten voorbij en fantaseert het nodige om zijn stelling aanvaardbaar te maken en te houden.

Mensen, die denken, dat zij weten, wat God is en wil zijn met zekerheid mensen, die zichzelf niet eens werkelijk kennen. Hoe dichterbij je innerlijk bij de werkelijkheid komt, hoe minder zeker je allerhande zaken "weet". Maar ook: hoe intenser je delen van het leven gaat ervaren.

God is niet redelijk. Het noodlot is een rationalisatie, waardoor wij een schijn van redelijkheid of onontkoombaarheid willen geven aan alles, wat wij op onbewuste of emotionele gronden doen of niet willen doen.

Waarmede ik een aanval op deze begrippen heb gelanceerd,

die voor sommige van u moeilijk te verteren zal zijn. Men denkt liever in termen als : God is het lachende gezicht, dat op ons allen neerziet en ons allen zijn krachten geeft en uit zijn liefde een net ons weeft, waardoor wij niet meer kunnen vallen...

Wat overigens niet van mij is, maar van een vrome non, die zich zelve verkeerdelijk als een dichteresse beschouwt. Kijk liever naar de werkelijkheid van uw leven, van u, zoals u hier zit. U hebt toch heel wat zaken door eigen wil en werken in uw leven kunnen veranderen, ook al slaagde u niet altijd.

U hebt zelfs door uw denken te veranderen uw relatie met de wereld en de mensen kunnen wijzigen en dus ook de betekenis, die alles voor u heeft. Wanneer u alleen maar wat anders gaat denken, verandert er voor u reeds veel in de wereld.

Wanneer u een ogenblik in uzelve keert en daar een mystieke wereld vindt, verandert het gehele bestaan in uw besef. En in elke mens leeft ergens een wonderlijke, z.g. mystieke wereld, die niet geheel in menselijke redelijke termen is uit te drukken. Toch verandert door een betreden van die onredelijke wereld voor u het uiterlijk en de samenhang van alle dingen en vaak zelfs een deel van de waarneembare werkelijkheid rond u. Na een dergelijke beleving krijg je zelfs het gevoel zelf anders geworden te zijn, ook al gaat dat wel weer voorbij. Maar mogelijk is zo iets. Het bestaat dan toch maar.

Is dit dan noodlot, is dit God? Of is het een proces, dat zich in onszelf afspeelt en door onszelf veroorzaakt wordt? Wij kunnen natuurlijk zeggen, dat dergelijke processen door God voor de mens werden gedecreteerd, toen God de eerste mensen deed ontstaan. Mogelijk is dit juist, mogelijk niet. Maar zeker is het wel, dat wijzelf het nu zijn, die de verandering mogelijk maken .

Je zou : beter kunnen zeggen: God heeft waarschijnlijk het geheel van onze mogelijkheden bepaald. Ons noodlot bepaalt de mogelijkheden, die wij nu kunnen beseffen en zo voor ons kunnen realiseren.

Het zou dwaas zijn te ontkennen, dat er voor ons allen een beperktheid bestaat, een beperkte reeks van mogelijkheden. Dit beperkt zijn kan men dan lot of noodlot noemen, wat mij betreft. Maar zelfs deze stellingen betekenen niet, dat alles nu zo maar zal gaan gebeuren en dat je je zonder meer bij alles, wat er gebeurt, neer zult moeten leggen.

Ik zou de mens meer tot opstandigheid willen aanmoedigen. Niet de alles vernietigende opstandigheid van mensen, die alles wat is, kapot willen maken om dan zichzelf in de plaats te gaan stellen van de goden, die door hen verbrijzeld zijn, maar een opstandigheid, die voortdurend vraagt: kan het niet anders ? Kan ik niet anders handelen en zijn? Hoe zie ik mijzelf? Is dit beeld wel juist, zou het anders kunnen zijn? Ik heb deze mogelijkheden, dat is waar . Maar betekent dit dan, dat ik tegen wil en dank deze weg moet gaan, of kan ik ook een andere keuze maken?

Het feit, dat je beseft, dat je anders zou kunnen zijn , impliceert reeds, dat je als mens een grote vrijheid hebt, veel groter dan je jezelf pleegt toe te geven.

De wil gods wordt voornamelijk gebruikt in gemeenschappen, waarin men tracht het eigen denken van de mens te vervangen door een aantal regels.

Het noodlot is veelal de verklaring, die men geeft voor een gebeuren in gemeenschappen, waarin de laksheid van de massa essentieel is voor het voortbestaan van de maatschappijvorm.

Ik zal nooit beweren, dat God opium voor het volk is. Wat dat betreft, ken ik wel andere opiaten. Zelfs Marx is langzaam aan voor velen tot een werkzame vorm van politieke hasch geworden. Vandaar ook de **kurtsdromen**, die vele mensen door zijn stellingen plegen te krijgen.

Ik stel alleen maar: God wordt gemaakt tot een zoethoudertje, een suikerdotje, waardoor het ego weerhouden moet worden van een uitschreeuwen van de eigen behoefte aan erkenning en ervaring. Noodlot is niets anders dan de heerlijke dooddoener, die het de mensen mogelijk maakt, ondanks eigen besef, ondanks zichzelf soms, de weg van de minste weerstand te volgen, waar men maar gaat.

In feite hangen die twee waarden dus niet geheel samen. De titel is dus in feite niet juist: God en het noodlot. Want God is er wel en het noodlot zal mogelijk ook wel ergens bestaan. Maar het zijn zeker niet deze beide factoren, die dwingend het menselijke leven bepalen en de menselijke bewustwording uitmaken.

In feite zijn het twee verschillende en afzonderlijk staande mogelijkheden of invloeden. Maar vooral zijn het twee verschillende uitvluchten, die de mensheid aan de werkelijkheid ontnomen heeft en daarna zodanig vervalst, dat mensen dezen nu voor hun eigen doeleinden kunnen gebruiken.

Op het ogenblik, dat God in de plaats komt van het geheel van je menselijke talenten en mogelijkheden, is hij een dooddoener geworden, een misleiding, of een zelfbedrog. Op het ogenblik, dat noodlot in de plaats komt van een zelf, het uiterste pogen en van jezelf het uiterste eisen om zo je dromen waar te maken, of tenminste aan de werkelijkheid te toetsen, is het niet veel meer dan een dood woord, een leugen, waarmee je jezelf en anderen zoethoudt op ogenblikken, dat je wel moet beseffen, hoezeer je tekort schiet.

Nu zitten er hier enkelen in de zaal in zich te mopperen, dat het mogelijk wel waar kan zijn, maar dat het toch wel erg hard wordt gezegd. Voor hen wil ik het wel even zachtjes en anders zeggen: Het is Gods wil, dat ik u nu pijn doe en het is uw noodlot, waardoor u hier aanwezig bent....

Maar verandert dit iets aan de zaak voor u? Als mens heb je te maken met feiten, stoffelijke feiten en geestelijke feiten. Je hebt te maken met mentale beelden, dromen en voorstellingen, die jouw leven en jekontakt met je wereld voor jou bepalen. En die dingen zijn deel van jezelf, komen uit jezelf voort en, zelfs wat daarmee zal gebeuren, ligt toch zeker voor een groot deel aan jezelf.

Zeker, er zijn mensen, die lethargisch of flegmatisch van aanleg zijn, terwijl anderen weer sanguinisch zijn, of als opgewonden standjes door het leven snellen. Dank zijn hun lichamelijk instelling zullen zij afwijkend op dezelfde zaken reageren. Afscheidingen in het lichaam spelen hierbij een rol. Maar ik meen, dat ook dit een uitvlucht wordt, wanneer men zijn temperament als verontschuldiging aanvoert. Want innerlijk weet een ieder wel degelijk, of hij meer kan en dient te zijn of niet.

Weet je, dat je alles bent en doet, wat binnen je vermogen ligt, dan heb je immers geen uitvlucht nodig, omdat er immers geen algemene maatstaf is. Want degenen, die u een God voorhouden als dooddoener en u het noodlot geven als uitvlucht, schep-
pen ook de gemiddelde maatstaf, de norm.

Maar kan een norm wel in bepaalde opzichten bestaan en gehanteerd worden? Een halve idioot - u zegt minder begaafde - , die met alle kracht werkt om een paar eenvoudige zaken in een werkplaats in elkaar te zetten, werkt in feite meer en harder, dan een zeer intellectueel heer, die tussen in en uitgaande brieven door koffie drinkt, zijn krant leest en steeds weer wat vroeger weg moet, omdat zijn vrouw weer een feestje geeft.

Een veel gehoord argument is, dat in het eerste geval de prestatie voor de gemeenschap kleiner is. Maar waarom eigenlijk? Iemand, die het beste doet, wat hij kan en het uiterste geeft, waartoe hij in staat is, heeft aan zijn eigen norm meer dan volkomen beantwoord en zal ook voor de gemeenschap een stimulans vormen, die niet in berekenbare prestatie af te meten valt.

Bovendien vergissen de mensen, die normen hanteren als bepaling van maatschappelijke betekenis, zich nogal eens met hun waarderungen.

Er zijn mathematici, die bijzonder knap zijn in hun hantering van de taal der getallen, maar die niets kunnen begrijpen van menselijke waarden en eenvoudig niet kunnen reageren op de musische dromen van een abstract kunstenaar of een toondichter, die zijn werk opbouwt zonder regels en wetten, die zij kennen.

Is hun maatstaf, omdat zij in de gemeenschap in eigen ogen belangrijker zijn dan de kunstenaar en meer voor de gemeenschap denken te presteren, dan zonder meer geldend voor de kunstenaar en bepalend zelfs voor de waarde van de kunstuiting?

Ik dacht, dat de waarde van kunst vooral ook bepaald wordt door de volledigheid, waarmee de kunstenaar opgaat in zijn kunst, datgene, wat hij van zichzelf geeft in zijn werken, zijn betekenis in het geheel eerder weergeeft dan welke prestatienorm van stoffelijke aard ook.

Wanneer de mathematicus zich maar half inzet en de kunstenaar geheel, dan zou een maatschappelijke prestatienorm zijn betekenis geheel verliezen, zeker vanuit geestelijk standpunt. Elke mens, die volledig actief is, hoe dan ook en zich daarin volledig geeft, beleeft zo waarden in zich, die niet zuiver stoffelijk van aard zijn.

Dan kan de kunstenaar doordringen tot een wereld achter de vormen, die de werkelijkheid gelijktijdig beter omschrijft en weergeeft, dan welke uiterlijk vorm ook. De mathematicus kan, wanneer hij zich geheel geeft in de schijnbare dorheid van zijn getallenleer, ook daarmee een wereld binnentreden, die in woorden niet meer weer te geven is en een erkenning van de onvoorstelbare delen van de werkelijkheid mede omvat.

Een mens, die volgens iedereen te stom is om voor de duivel te dansen, kan in zich een zo grote gevoelsrijkdom bezitten, dat hij anderen alleen reeds door zijn voelen geneest, hun leven soms zelfs een nieuwe inhoud gevende.

Wie zichzelf geheel geeft, bereikt altijd meer en in grotere verscheidenheid, dan hij zelf mogelijk had geacht. Mogelijk, dat God en noodlot voor velen ook een zo grote rol spelen, omdat de mensen te weinig beseffen, wat zij zelf zijn, doen,

veroorzaken.

Zelfs, wanneer je de betekenis zelf niet overziet. Om een voorbeeld te geven: Een kunstenaar heeft in vlakken van blauw met enkele vegen rose een soort voorstelling neergezet, waar niemand iets van kan maken. Het staat ergens in de etalage van een galerie.

Een voorbijganger, die normaal niet van dit soort kunst houdt, wordt opeens door het doel getroffen. Het samenvloeien van kleur en lijn doet in hem herinneringen rijzen. Hij denkt mogelijk aan een medemens en meent: daar moet ik iets aan gaan doen.

Hierdoor wordt een mens op aarde gelukkiger, handelt een ander opeens wat bewuster. Dan heeft dit doel een heel grote betekenis, al zal de kunstenaar dit nooit weten en ontgaat deze waarde aan de criticus.

De betekenis van ware kunst ligt niet in penseelvoering, uitwerking van beeld, vakmanschap. Zij is gelegen in de werking, die het kunstwerk, mogelijk maar enkele malen, op anderen heeft. Kortom: wanneer een kruisiging, geschilderd door Rubens een enkele mens voor een enkel ogenblik dit hoger besef en beter begrip voor zichzelf brengt, is het een groots kunstwerk. En wanneer dit nooit bereikt wordt, is het dure doek niets meer dan een aardige weergave van een vleeshandel, uitgedrukt in allegorische vorm.

Indien u dit begrijpt en vertaalt in de termen van het dagelijkse leven, dan stel je in feite: Ik kan niet alles overzien, wat ik in de wereld veroorzaak. Maar wanneer ik mijzelf volledig geef in alles, wat ik doe, dan zal er iets van mijn wezen voortbestaan in alle anderen, in alles, wat ik door mijn werk en uitstraling bewust of onbewust beroer.

Dan breng ik krachten voort, die weerkaatst worden tot mijzelf, zodat ik daardoor een groter gevoel van eenheid met de kosmos beleef.

Overigens, kosmos is al een even doodgepraat woord als God. Iets, waarover iedereen spreekt en waar niemand werkelijk iets vanaf weet. Maar goed. Zeg dan maar: de wereld van het beleven, of: in ons bestaan. Het gestelde blijft geldig.

Wat ik u duidelijk wil maken en wat tevens de reden is, dat dit onderwerp door ons werd aanvaard, is wel: wij moeten ons niet op de wil van God beroepen en behoeven niet van alles klakkeloos als de wil van God te aanvaarden. Wij moeten eenvoudig leren alles juist te beseffen. Ook, wanneer dat soms wat harder aankomt dan de gebruikelijke praat.

Tegen de weduwe uit ons vorige voorbeeld kun je ook anders spreken dan over de wil van God. Je zou ook, en met meer eerlijkheid volgens mij, kunnen zeggen: lieve mens, je kunt nooit een medemens werkelijk en blijvend bezitten. Je hebt de liefde gehad, je draagt herinneringen in jezelf. Doe daar wat mee voor de wereld en vul daarmee de rest van je leven.

Dat klinkt harder. Maar is het niet juist, meer waar dan het scheppen van een zijige droom, die zegt, dat alles wel goed en juist zal zijn, ook al lijdt je onder het gebeuren.

Je leeft bewuster en waardiger, wanneer je je leert afvragen: wat zijn mijn uillusions en wat is dit deel van mijn leven werkelijk geweest? Wat heeft dit in mij achtergelaten en wat kan ik daarvan nu nog waar maken?

Is dat niet veel belangrijker dan de gelaten droom, dat het nu eenmaal zo moest zijn en niet anders? Wanneer iemand spreekt over het noodlot, dat iets onvermijdelijk heeft gemaakt, zodat je je als mens daaraan maar over hebt te geven, dan vind ik dit eerlijk gezegd iets om van over te geven.

Je moet de feiten aanvaarden, zeker. Maar daarnaast moet je uit het verleden de kracht puren om meer te zijn, steeds beter te beseffen, wat je werkelijk bent en binnen de wereld, waarin je leeft, steeds beter gebruik te maken van je mogelijkheden en al, wat je wezenlijk wilt en waard bent, uit te drukken.

Ik spreek nu niet over prestatie, al zal die daarmede soms wel verbonden zijn. Ik heb het over bewustwording, over besef. Over zelfstandigheid van leven ook. Want het is maar al te gemakkelijk alle aansprakelijkheden te delegeren.

Ik hoor het de mensen zo vaak zeggen: Jezus, die voor ons aan het kruis gestorven is, het lam Gods, dat de zonden der wereld draagt. Waarop zij vroom huns weegs gaan in de zekerheid, dat zij het kruis niet behoeven te kennen en dat hun zonden hen zonder moeite vergeven zullen worden. Maar als dit waar zou zijn, hebben deze gelovigen in feite zelf Jezus aan het kruis genageld, zijn zij aansprakelijk en bezwijkt het lam onder hun wijze van leven en denken.

Het is niet voldoende te zeggen, dat Jezus voor ons heeft geleden. Dan moet je de konsekwentie trekken uit zijn leven en zeggen, dat het belangrijker is om wáár te zijn dan wat ook. Dan moet je je geloof, je band met God, of hoe het ook voor jou heet, volgen en doorzetten tot de laatste konsekwentie, ook al ga je er aan ten gronde in stoffelijke zin. Want dat is dan de enige wijze om als christen te leven en gelijktijdig jezelf te zijn.

Dan moet je ook niet je tevreden stellen met het beeld van een lam, dat ook jouw zonden draagt en voor vergeving zorgt, maar moet je zelf alle zonden in je leven uitwissen, voorkomen, uitboeten desnoods. Waarbij je volgens mij zelf moet uitmaken, wat voor jou in je omstandigheden zonde is en wat niet. Laat dat maar niet door anderen voor u bepalen, want die noemen alles zondig, wat u bereikt of doet, terwijl zij dit persoonlijk ook graag gedaan hadden, maar niet konden of durfden.

Vreemd? Ik herinner mij, dat bepaalde kerken het zonde noemen aan bezit te hangen en bezittingen na te jagen. Jawel. Maar kijk dan eens wat dergelijke groepen, die bezitsloosheid en opoffering prediken, tot de groep van de koreaan Moon toe, aan bezittingen vergaren. Deze groepen stikken in het geld en bezit, dat volgens hen de gelovigen zichzelf moeten ontzeggen.

Je weet zelf heus wel, en heel goed zelfs, wat je volgens je eigen besef wel en niet kunt doen, zonder in strijd te komen, met hetgeen je innerlijk als juist en begerlijk beschouwt. Je weet heel goed, wat volgens je eigen besef verkeerd is. Doe dat dan maar eerst eens een keer niet meer. Dat lijkt mij veel beter dan voortdurend te mieren over het lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt en ondertussen je gang te gaan.

Wanneer wij zo, zelf, werken, kunnen wij mogelijk eens tot de x-factor of de Christos, waarin wij geloven, spreken: wil mij helpen, wanneer ik werkelijk zelf niet meer kan. Want alleen reeds het gevoel, dat er iemand is, die ons wil helpen, maakt het ons vaak mogelijk te slagen op punten, waarop wij zonder deze steun, reëel of denkbeeldig, zouden falen.

Maar ga dan niet verder dan dit. Bouw de z.g. wil van God niet uit tot iets, dat sommigen kunnen gebruiken om de wereld aan zich te onderwerpen, terwijl de meesten het gebruiken om elke persoonlijke aansprakelijkheid, elke realisatie van eigen werkelijke toestand, terzijde te schuiven.

Ik keer mij niet tegen vroomheid, noch tegen geloof. Integendeel. Elke mens gelooft wel ergens in, iedereen heeft wel ergens een ideaal of een droom, waaraan hij op zijn manier trouw is. Ik ben zeker niet tegen deze zaken. Maar ik wil ze wel ont-
doen van de dwingende factor, die eigen aansprakelijkheid schijnt uit te sluiten en een vrijbrief schijnt te vormen voor allerlei acties, die men zonder dit zelf als lakenswaardig zou ervaren.

Denk maar eens aan de prediker Peter van Amiens met zijn kreet: Het H. Graf moet bevrijd worden, Dieu le veut. En daar ging het hele stel al, gedragen door de zekerheid van een eeuwige zaligheid, dank zij de strijd om zich rijk te stelen. Waar of niet?

Zoals de kreet "Gott mit uns" de wreedheden van de eerste wereldoorlog vergezelde en zelfs in de tweede wereldoorlog de koppels sierde van hen, die nog niet geheel in de Fuehrer konden geloven als absolute rechtvaardiging van alle daden.

Realiseer u, waarom dit zo was. God, dat betekent een zegel van goedkeuring door een eeuwige kracht, waaraan je je als mens zou moeten onderwerpen - volgens de verkondigers. Maar is dit dan zo waar en juist?

Is het de wil van een Eeuwige kracht, dat de mensen elkaar uitroeien, martelen, bestelen? Is het de wil van God, dat de mensen de wereld onleefbaar maken? Meent u dat werkelijk? Ja? Dan zou men het beter zonder God kunnen stellen, meent u ook niet?

Of neen. Voor velen zou dit een sacrilège zijn. Laat ons dan maar stellen, dat het een noodlot van deze wereld is, dat overal steeds meer fabrieken verrijzen, die steeds meer giftige gassen uitbraken, zo menselijke gezondheid en leven, maar ook dat van dieren en planten, aantastende.

Zeg maar, dat je daaraan niets kunt doen, omdat je nu eenmaal rekening moet houden met economische belangen, die meer tellen dan de ellende van groepen mensen. Dat is nu eenmaal het noodlot in deze wereld; zoals het ongetwijfeld een noodlot van uw omgeving is, dat de mensen steeds meer vergoedingen voor hun arbeid vragen, steeds minder doen voor hun inkomen en dat er daardoor steeds meer werkelozen komen.

Dat is gemakkelijker, nietwaar, want al is het niet prettig, het bespaart je veel moeite, omdat je tegen het noodlot nu eenmaal toch niet kunt vechten. Of wel? Je zou b.v., wanneer je veel wilt verdienen, meer kunnen werken dan een ander, een betere prestatie leveren dan anderen, kundiger, sneller zijn dan anderen.

En wanneer je spreekt over een economisch noodlot, waardoor gifbrakende fabrieken onvermijdelijk zijn, zou je je toch eens moeten afvragen, of er geen vervangende producten denkbaar zijn, die niet dergelijke gevaren met zich brengen tijdens de productie er van. Ook al wordt het product daardoor wat duurder. Voorbeeld: veel van plastics gemaakt verpakkingsmateriaal van deze dagen, kan afbreekbaar gemaakt worden en met minder gevaarlijke stoffen worden vervaardigd, wanneer een ieder bereid zou zijn, voor het

vergelijkbare eindproduct rond 10% meer te betalen. Dit zou zowel het milieu als het welzijn van vele mensen bevorderen. Het kan, maar ja, het kost geld.... En bijna niemand is bereid die 10% extra werkelijk te betalen voor een schoner product, wanneer men zelf niet bewust grote overlast ervaart van het vuile product. Men wil zich niet beperken, ook al betekent dit atoomcentrales, omdat steeds meer mensen steeds meer energie verbruiken.

Is het dan het onontkoombare noodlot van de wereld, dat de zaken lopen, zoals zij doen? Of is het mogelijk ook uw eigen domheid of luiheid, mogelijk uw gierigheid, die hier een rol speelt?

Een vreemd argument? Laat mij u enkele vragen stellen: Laat u niet vele zaken voortgang vinden, alleen omdat dit voor u gemakkelijker is, ofschoon u weet, dat zij onjuist zijn? Legt u zich niet bij vele toestanden neer, omdat u redeneert, dat u als eenling daarvan alleen maar nadeel zou hebben en een poging tot optreden toch niets zou veranderen?

Bent u soms niet druk bezig met de wil van God om zo tegenover anderen dingen af te dwingen, die u niet zoudt kunnen rechtvaardigen, wanneer u zich tot menselijk redelijke argumenten zoudt moeten beperken? Vraag dit maar eens aan de heer van Agt. Hij zal u snel duidelijk doen worden, dan sommige van zijn argumenten geen juridische achtergrond hebben, maar in feite geloofsargumenten zijn. Want achter alle uiterlijkheden redeneert ook deze man soms: Ik voel, dat dit tegen de wil van God is en daarom mag niemand het doen. Waarbij de ellende ligt in het feit, dat de God van de heer van Agt niet dezelfde God schijnt te zijn als die van vele andere mensen en ook iets anders wil.

Ook in de kerk kun je dit steeds meer waarnemen: kennelijk wil de God van de paus heel iets anders dan de God van die franse kardinaal, die toch niet naar Nederland komt.

Met het dwingen van anderen te leven naar een wil van God, kom je toch niet verder? De wil van God is iets, wat in ons werkt, wat vanuit ons werkt, wat in ons een kracht kan zijn, maar dan wel in ons voor ons en door ons en niet zoder meer voor de gehele wereld op gelijke wijze.

De wil van God is geen wet, die wij in zijn naam aan anderen op mogen leggen. Het is een wijze van leven en ervaren, waardoor wij persoonlijk, niet gedwongen, maar vanuit eigen erkennen en beleven, op een bepaalde wijze ons bestaan indelen, innerlijk beleven en in de wereld bereiken. Daardoor zullen wij zelf innerlijke krachten ondergaan en bepaalde krachten in de wereld buiten ons uit kunnen stralen.

Voor al het misbruik van begrippen als God en noodlot rechtvaardigen een onderwerp als dit. Daar ik niemand wil kwetsen, wil ik stellen, dat dit volgens mij voor de aanwezigen niet geldt, tenzij zijzelf in zich de juistheid erkennen. Dit geldt ook voor het volgende:

Wij moeten de leiding van de geest volgen, zo roept men in bepaalde kringen. De geest moet dat maar in orde maken. Laat de geest daar nu ook maar eens iets aan doen....

Komt u dit bekend voor? Maar wanneer u zelf alles doet, wat maar volgens u juist en voor u mogelijk is, behoeft u de geest niet om hulp te vragen. Wanneer die nodig is, komt die dan vanzelf wel. Maar wanneer je voortdurend vraagt om ingrijpen en hulp van de geest, terwijl jex zelf niets doet, komt er toch niets van terecht.

Realiseer u, dat uw eigen niet-actief zijn het de geest onmogelijk zal maken u te helpen. Zelfs wanneer je druk bezig bent om te beweren, dat de geest dit of dat toch wel heeft gezegd, ben je vaak druk bezig jezelf en de wereld te bedriegen.

Erken, dat er een geest is, dat er een God is, erken, dat er een beperking van je mogelijkheden bestaat, een noodlot, zo je dit zo wilt noemen. Maar gebruik deze zaken niet als uitvlucht.

Bouw zelf naar eigen mogelijkheden je eigen leven op, maatschappelijk, zowel als geestelijk, esoterisch en eventueel mystiek. Wees zelf steeds weer de basis van werken en streven. Erken daarbij voor jezelf, dat krachten als God en de geest een rol mede kunnen gaan spelen, maar reken er niet op, vraag er niet om, tenzij je geen andere mogelijkheid meer blijft.

Kortom: wees zo verstandig om te beseffen, dat werkelijke innerlijke waarden, zelfs geen geloof, in woorden overdraagbaar is, omgezet kan worden in menselijke wetten, die rechtvaardig blijven. Besef, dat innerlijke waarden niet zonder meer kunnen worden omgezet in leefregels, waardoor alle mensen eens het geluk kunnen en zullen vinden.

Het enige, wat je als mens kunt doen, is je weg gaan en zeggen: zo ben ik, daarom ga ik deze weg. En wie mij daarbij volgen wil en kan, zal zijn als ik en bereiken wat ook ik bereik. Wat ons brengt tot een mooi slotwoord:

Jezus sprak: Ik ben u de weg en de waarheid. Maar de mensen hebben weggelaten, dat bedoeld wordt: alleen hij, die de weg gaat, kan de waarheid vinden.

Dat is ons probleem voor heden. Wanneer u commentaar hebt, bent u nu welkom.

- Maar waar blijven wij met voorspellingen en profeten, wanneer er geen noodlot is?

x Het bureau voor statistiek kan nu reeds bepalen, wat het waarschijnlijk aantal ongevallen zal zijn op bepaalde autowegen in het jaar 1980. En wat men dan nu stelt op grond van het verleden zal wel aardig uit kunnen komen, ook al zal het niet geheel kloppen.

Wanneer wij de profeten van de oudheid bezien, dan blijkt, dat hun voorspellingen ook niet geheel uitkwamen, al lijkt veel van hun voorspellingen toch in vervulling gegaan te zijn.

Moet je dan uit hun bestaan en uitspraken konkluderen, dat de toekomst werkelijk en geheel vastligt? Of is de konklusie eerder gewettigd, dat zij waarschijnlijkheden erkennen, die vervuld kunnen worden, maar niet geheel, terwijl zij niet kunnen zeggen, door wie precies of op welke wijze dit geheel zal gebeuren.

Is het bij benadering voorspellen van zaken, die nu nog niet bestaan zonder meer een bewijs voor het bestaan van een noodlot? Hoe komt het dan, dat aan dergelijke voorspellingen zoveel verwachtingen verbonden zijn, die niet uitkwamen?

Men zal aanvoeren, dat de profeten van het oude testament dan toch maar lang te voren Jezus' geboorte in de stad van David voorspeld hebben en zelfs zijn leven en dood hebben voorzien. Maar klopt dat werkelijk? In de dagen van die profeten verwachtte men redding en het geslacht van David was om vele redenen het voornaamste geslacht, waarvan men heel verwachtte. De naam Josua - de werkelijke naam van Jezus - was eveneens met overleveringen

van overwinning en bevrijding verbonden. Josua bij de val van Jericho b.v. Er is geen tijd vastgelegd, een aanduiding van de omstandigheden, waaronder Jezus leeft, zijn tijd ontbreekt, daar het jodendom vele perioden van verdrukking heeft gekend tot op deze dag zelfs.

Er zijn in Israel vele z.g. profeten geweest, die zich Josua of Jezus noemden, wonderen deden enz. Alleen zijn zij vergeten, Jezus niet. Toch voldeden al deze voorlopers schijnbaar aan de omtrent de Messias gedane voorspellingen.

Men doet nu wel, of Jezus de enige leraar was in zijn dagen, maar zelfs dit is niet juist. In de tijd, dat Jezus leefde, trokken er vele profeten en wonderdoeners door het land van Israel. Wat dit betreft geven de oude bronnen meer zekerheid dan t.a.v. het leven en werken van Jezus zelf, die in geen van de geschriften van historici genoemd wordt.

Wat t.a.v. de profeten toch wel de vraag doet rijzen, of de voorspellingen zo volledig, juist en zonder vaagheid waren, dat zij meer betekenis hadden dan de verwachtingen van een algemeen bureau voor statistiek.

Blijven helderziende waarnemingen en visioenen over. Ik geef een voorbeeld uit eigen land van een droom. Het geval is naar ik meen door de heer Ten Haeff geboekstaafd in een van zijn werken.

In begin '42 droomt iemand, dat zij op de Veluwe of nabij Arnhem - dit blijft vaag - een aantal engelse soldaten ontmoet. Konklusie, dan en dan zal de bevrijding een feit zijn. Deze scene heeft zich inderdaad later afgespeeld, niet geheel volgens de droom, maar toch met een grote benadering van hoofdwàarden. De persoon zelf liep langs een pad en zag inderdaad onder de bomen van een laan een aantal engelse soldaten naderbij komen. Maar helaas: het was niet een teken van bevrijding, maar eerder een kwestie van een brug te ver.

De droom was kennelijk een momentopname van iets in de toekomst, zonder dat de daaraan verbonden konklusies enige werkelijke betekenis hadden. Verklaring: in elke mens bestaat een gevoelen en beseffen, dat het waakbewustzijn te boven gaat. Tot zelfs de tijd blijkt dan in grotere mate overzichtelijk dan normaal het geval is.

Onder spanning kan een mens bepaalde mogelijkheden uit de toekomst zo aanvoelen en in droombeelden of visioenen omzetten. Let wel, de details kloppen maar zeer zelden, zo al ooit. Naarmate meer tijd tussen droom en realisatie van de aangevoelde mogelijkheid ontstaat, zal het aantal onjuiste gegevens in de droom groter zijn.

Is op grond hiervan de konklusie van een voorbestemming juist? Eerder lijkt mij juist, dat een mens meer in de tijd beseft van mogelijkheden en ontwikkelingen, dan bij waakbewustzijn het geval is. Zolang hijzelf bij het gebeuren betrokken is, kan hij een zekere perfectie benaderen - vide de stoelenproef van Croiset.

Ik stel: daar afwijkingen van de profetie en de droom onvermijdelijk zijn, is er geen sprake van een geheel vastliggende toekomst. Zeker indien wij rekening houden met het feit, dat wij gemeenlijk alleen met de dromen, die uitkomen, worden gekonfronteerd, terwijl afwijkende visies op de ontwikkelingen als droom zonder meer worden afgedaan.

Ten laatste: zowel t.a.v. profeten als b.v. de verwachtingen van een president van de nederlandse bank kan worden gesteld, dat rekening wordt gehouden met bestaande behoeften, wensen en tendenzen. De financiële expert spreekt verwachtingen uit, die mede bepaald worden door zijn gebondenheid aan de waardevastheid van een valuta, de economische ontwikkelingen enz. Een profeet spreekt kennelijk ook voor een deel vanuit de behoeften van het ogenblik en zijn verwachtingen blijken evenzeer gekleurd door de wens het volk in een bepaalde richting te beïnvloeden als het geval is bij de president van de nederlandse bank.

Wanneer het volk in nood is, komt opeens een profetie, die de komst van een Messias belooft. Wanneer het volk zich vreemde gebruiken eigen gaat maken en zo afwijkt, van hetgeen de profeet als het juiste gedrag beschouwt, kondigt hij rampen aan enz.

Vele uitspraken van profeten blijken bij nadere beschouwing in feite eerder religieus-politieke betogen te zijn. In praktisch alle gevallen kan men zeggen, dat de profeet zijn volk in een bepaalde richting wil beïnvloeden, terwijl in enkele andere gevallen kennelijk sprake is van een waarneming, die niet geheel begrepen werd, mogelijk omdat de technische of andere kennis bij de waarnemers geheel ontbrak.

Dat de profetieën achteraf schijnen te passen op het gebeuren behoeft niet zonder meer op de juistheid van de voorspelling te wijzen. Pyramidologen onder u zullen beseffen, dat de gegevens van de grote pyramide steeds weer passend worden gemaakt, door hetgeen reeds gebeurde, in het systeem van de beroemde lijn in te passen, terwijl verwachtingen, die men op grond hiervan uitspreekt, niet zonder meer feiten blijken te worden, ook al probeert men vaak bepaalde feiten later als passend in de berekende verwachtingen voor te stellen, maar dan toch niet geheel terecht.

Ik herinner u er aan, dat het einde van de wereld volgens de deskundige profeten van Jehova's getuigen reeds 3 maal gekomen zou moeten zijn. Toch werd dit dan kennelijk steeds weer op het laatste ogenblik afgelast. Dit tot spijt van vele gelovigen, die bang zijn voor de dood en hopen op de komst van het Koninkrijk Gods, waarin geen stoffelijke dood meer zou bestaan en allen, die uitverkoren zijn, in vrede zullen leven.

Indien vele van de leden van deze en dergelijke groepen geheel eerlijk zouden willen zijn, zouden zij toe moeten geven, dat zij in feite hopen op een spoedig einde van de wereld, opdat zijzelve dan zonder sterven in vrede voort kunnen leven in het koninkrijk. Wat mogelijk gemeen klinkt, maar toch een feit is.

Zij die het vaststaan van de toekomst willen baseren op profeten en voorspellingen, vergeten het volgende: bij de lotto is er vaak iemand, die te voren alle zes cijfers goed opschrijft. De anderen zijn al vergeten voor de trekking voorbij is. Toch zou men niet ten onrechte kunnen stellen, dat de winnaar dan een profeet is. In het systeem wordt echter duidelijk, dat op een zo groot aantal deelnemers de kans groot is, dat iemand wel per ongeluk de juiste getallen invullen zal.

Daar kennelijk toeval, passend maken achteraf en persoonlijke factoren, die niet algemeen geldend zijn, bij voorspellingen en profetieën 'n grote rol spelen, meen ik te mogen stellen, dat zij geen overtuigend bewijs vormen voor het bestaan van een noodlot inclusief een gefixeerde toekomst, maar eerder wijzen op

nog niet geheel gekende eigenschappen en kwaliteiten in de menselijke psyche. Is dit voldoende?

U kunt natuurlijk uw eigen mening er op na houden, maar u weet nu in ieder geval, hoe ik er over denk en waarom. Na de pauze is er gelegenheid tot verdere discussie of het stellen van vragen.

Goeden avond .

(bekort)

-0-0-0-0-0-

Goeden avond, vrienden.

Dit tweede deel is bestemd voor discussie. Discussie ontstaat alleen, wanneer u tegen mijn voorstelling van zaken argumenten aanvoert, zodat ik een tegenargument kan plaatsen. Hebt U iets?

x Wat denkt u van menselijke vrijheid? Dit zou de tegenpool vormen, van hetgeen u als noodlot betitelde. In vele zaken is de menselijke vrijheid beperkt, door opvoeding, omstandigheden en zo voort.

- Ik zou willen ontkennen, dat deze beperkingen als een noodlot boven de mens hangen. Ik stel:

a karakter, aard, aanleg heeft elke mens. Dezen kunnen verschillend zijn en hebben invloed op de directe mogelijkheden en neigingen van de mens. Hij is in deze zin dus gericht.

b De maatschappij werkt konditionerend. Juist. Niemand kan zich onttrekken een de vormende en richtende invloeden, die van zijn omgeving uitgaan. Het kan voor de mens moeilijk zijn, maar is nooit geheel onmogelijk, de opvattingen en leringen van de maatschappij te verwerpen en het algemeen geldende gewoontepatroon te doorbreken.

De vraag is bovendien, of de mens door dit alles minder vrij zou zijn. U gaat uit van het standpunt, dat elke mens beperkingen kent. Dit is waar, zelfs lichamenlijk, want een mens zal nooit zelf kunnen vliegen, zoals een vogel.

Vergelijk: rond uw gebied staat een hoog hek. U kunt dit als een vrijheidsbeperking zien, maar vergeet daarbij, dat het op de duur en met alle inspanning mogelijk is daar over of daar onderdoor de rest van de wereld te bereiken.

Het is dan geen feitelijke vrijheidsbeperking, ook al vergt het bereiken van het gebied een grotere inspanning dan een zich binnen het afgepaalde gebied bewegen.

In de maatschappij geldt volgens mij ongeveer het zelfde. Men zegt: Ik ben onvrij, want de maatschappij maakt het mij onmogelijk dit of dat te doen. Is dit wel geheel juist? Je zou ~~u~~ verder stellen: ik acht het in de maatschappij niet mogelijk bepaalde dingen te doen of te bereiken, omdat ik niet bereid ben de mogelijke konsekwenties van een dergelijk vrij handelen te aanvaarden.

Waarmede je toegeeft, dat het volgen van de regels en beperkingen van de maatschappij geen werkelijke dwang is, maar in feite berust op een vrije beslissing, terwijl een andere keuze, hoe onaantrekkelijk ook voor de meesten, mogelijk blijft.

Aanleg en karakter bepalen zeker een bepaalde gerichtheid.

Dit betekent echter niet, dat iemand, die geen aanleg heeft voor b.v. kunst, niet op de duur en met grote inspanning een groot kunstenaar kan worden. Alleen: men zal er meer voor over moeten hebben dan iemand, die talent heeft. En er zijn voorbeelden van mensen, die, ondanks een handicap, hun doel wel degelijk bereikten. Demosthenes, de stotteraar, werd bekend als een groot spreker.

Stel dus: elke mens zal op zijn pad bepaalde beperkingen ontmoeten en sommige dingen gemakkelijker kunnen doen of bereiken dan andere zaken. Maar hij kan zijn beperkingen overwinnen. Dies zijn zij geen feitelijke en algemeen geleedende beperking van zijn vrijheid en zal de mens alleen bepaald worden door de mogelijkheden van het stoffelijke leven als geheel plus zijn persoonlijke bereidheid, ongeacht de konsekventies zijn eigen doel na te streven.

x Dan moeten de mensen zich van die onvrijheid bewust zijn.

- De meeste mensen zij zich van hun onvrijheden en beperkingen wel bewust, maar verdringen dit bewustzijn, omdat zij de konsekventies van dit besef voor zichzelf niet kunnen aanvaarden. I.c. : wat je bent, ben je mede door eigen schuld. Een psychologische kwestie dus: het besef bestaat wel, maar is dermate onaangenaam, dat het bijna voortdurend verdrongen wordt.

x U zegt, dat er deels vrijheid is. Ik aanvaard dit. Maar zijn er geen perioden in een mensenleven, waarbij alles bepaald wordt door causaliteitsketens, die men eenvoudig niet kan doorbreken?

- Leuk. Inderdaad: wanneer men het menselijk leven vanuit een menselijk standpunt benadert, is het een causaliteitsketen, waarbij gevolgen als oorzaak en oorzaken met gevolgswerking elkaar voortdurend opvolgen.

In de praktijk echter komt dit op het volgende neer: Elk gevolg kan in zichzelf de basis vormen voor verschillende daaruit voortkomende gevolgen. Dat de mens bij zijn keuze en ontwikkeling meestal rechtlijnig reageert en dus geen afwijkende keuze maakt, is een zaak, die door hemzelf beslist wordt. Daar elke oorzaak op verschillende wijze beleefd kan worden en voeren kan tot afwijkende gevolgen, kunnen wij niet stellen, dat de vrijheid hierdoor tekort wordt gedaan. Er is een mogelijkheid om te kiezen, ook wanneer daarvan vaak geen gebruik wordt gemaakt.

Trouwens : de meeste mensen maken van hun vrijheid nauwelijks of niet gebruik. De meeste mensen zoeken eerder zekerheid dan vrijheid en gedragen zich als een kanarie, die even uit zijn kooi mag: zij vliegen soms wel wat rond, maar keren snel terug naar de zekerheid van het opgesloten zijn en gevoed worden op geregelde tijden.

Nu bestaat voor de kanarie het gevaar om te komen in vrijheid door klimaat of andere omstandigheden. Hij zal langer leven in de kooi, dat is waar. Maar hij kan de vrijheid wel degelijk kiezen.

Ik geef toe, dar bij elke oorzaak de keuzemogelijkheid t.a.v. gewenste gevolgen zeer beperkt is. Maar er is een keuzemogelijkheid aanwezig en zo een vrijheid, ook al wordt die deels beperkt door het verleden en deels door de mogelijkheden van het heden.

Men kan stellen, dat de vrijheid van de mens, gezien zijn

wensen en dromen, beperkt is, maar de aanwezigheid van een vrijheid kan niet ontkend worden. Daar bovendien elke afwijkende keuze op een knooppunt van een oorzaak- en gevolgsketen een verdere afwijkende ontwikkeling mogelijk maakt voor de gehele persoonlijkheid, zowel stoffelijk als geestelijk, kunnen wij niet eens terecht spreken over een dwingende conditionering of ontwikkeling, maar kunnen wij ten hoogste spreken over een beperkt aantal ontwikkelingsmogelijkheden per keuzemoment.

x U zegt: je kunt over het hek klimmen. Maar als mijn benen daarvoor niet sterk genoeg zijn, blijf ik beperkt.

-- Er zijn andere mogelijkheden. U zoudt b.v. een gat kunnen graven onder de omheining en zo de vrijheid gewinnen. U gaat er dan mogelijk onderdoor, maar zelfs dan zijn uw mogelijkheden in ieder geval groter dan u schijnt te veronderstellen.

Een intens wens - de mens noemt dit willen - vergroot het aantal mogelijkheden, die je ongeacht je beperkingen zult ontdekken en eventueel zult kunnen effectueren. Wat inhoudt, dat altijd weer je vrijheid groter is dan je op grond van de nu bestaande mogelijkheden en erkende noodzaken zou durven veronderstellen.

x Wordt de deels vrije wil van de mens niet beschermd door de grote wil, omdat hij anders wel eens te veel zou kunnen willen?

- Uw opmerking illustreert veel, van hetgeen ik in het eerste deel van de avond gezegd heb. Op het ogenblik, dat wij zeggen, dat de grote wil ons beschermt, nemen wij immers aan, dat een in ons persoonlijk leven ingrijpende factor aanwezig is, wat ons van bepaalde verantwoordelijkheden en soms zelfs noodzaken bevrijdt.

Ik aanvaard dit niet. Indien u stelt, dat er een grote Wil is, die het totaal van alle voor ons kenbare mogelijkheden beperkt, ben ik het direct met u eens. Maar wanneer u deze wil ziet als iets, wat u beschermt tegen een "te veel willen", dan kan ik dit niet aanvaarden.

Voorbeeld: veel mensen sterven tegenwoordig aan overvoeding en zelf opgewekte spanningen. De grote wil heeft hen dan toch kennelijk niet tegen hun wil om te veel te eten beschermd, of hen de mogelijkheid ontnomen meer te willen doen, dan zij in feite volbrengen konden.

Want dit wil ik hier wel even opmerken: zoals u het stelt, kun je het niet alleen als een geestelijke zaak zien. Een beschermende grote wil grijpt volgens uw in vragende vorm gebrachte stelling over in, waar de mens te veel wil. Dit is kennelijk niet het geval.

Daar u het toch voornamelijk geestelijk bedoelde, geef ik u de volgende formulering ter overweging: Wanneer wij diep in onszelf afdalen, komen wij tot innerlijke ervaringen, waardoor ons beseffen en dus ook ons willen meer in overeenstemming wordt gebracht met alles, wat voor onszelf het meest juist, het best mogelijke is.

Dit echter is geen bescherming, maar eerder het gevolg van de regel, dat ik, wanneer ik in actie kom met een bepaalde energie, momentum gewin, waardoor van elders een kracht optreedt, die mijn momentum zal vergroten in de gekozen richting, tenzij ik zelf dit bewust afrem.

x Is dit een kosmische wet?

- De kosmische wet, die aan de basis van dit verschijnsel ligt, is de wet van behoud van energie.

Op het ogenblik, dat ik met volledige intensiteit in een enkele richting ga streven, verstoort ik een evenwicht, dat tot dan toe bestond. Hierdoor komt energie vrij, die, dank zij mijn gerichtheid, voor een deel door mij kan worden geabsorbeerd.

Dit is echter het gevolg van een wetmatigheid, niet de wetmatigheid zelf. Mijn positieve benadering van en instelling ten aanzien van een bepaald doel schept in mij een toestand, waarbij ik zelf tot evenwichtsfactor wordt. De wet zegt dan, dat ik zoveel vrije energie in mij zal binden, dat hierdoor weer een tijdelijk evenwicht bereikt is.

Misschien zou men dit alles nog het beste aan kunnen duiden als een kwestie van persoonlijke polariteit t.a.v. het door het ik veroorzaakte onevenwichtige.

x Zijn alle gevolgen en oorzaken terug te vinden in de eerste oorzaak?

- Ongetwijfeld, wanneer je rekent met de onvermijdelijkheid van een enkele keten van oorzaak en gevolg. Doe je dit niet, zoals ik, dan zeg je: alle verdere mogelijkheden zijn behouden in de eerste oorzaak, die de mogelijkheid tot in verschijning treden van alle verdere oorzaken en gevolgen in zich bevat.

Uw redenering zou betekenen: auto. Raampje open. Wesp vliegt binnen. Chauffeur ergert zich, slaat naar het insect. Insect steekt, wagen begint te slingeren. Chauffeur en wagen verongelukken. In uw stelling: open raampje eerste oorzaak, de rest onvermijdelijk gevolg hiervan.

In mijn denken: Raampje open, men had kunnen sluiten waardoor andere situatie zou ontstaan. Men had wesp kunnen aanvaarden. Wesp zou dan niet gestoken hebben. Men had zich kunnen beheersen, toen hij gestoken werd en de wagen tot stilstand hebben kunnen brengen. Raampje eerste oorzaak, aantal verdere mogelijkheden echter vele, elk een andere keten van oorzaak en gevolg met zich slepende.

De eerste oorzaak bepaalt wel de soort van de mogelijkheden, maar niet de keten, waarin zij optreden. Oorzaak en gevolg is geen onvermijdelijk geheel, maar een reeks van keuzemogelijkheden, waarbij elke gemaakte keuze de verdere mogelijkheden zal beïnvloeden. Hoe bewuster men is van de toestand en de mogelijkheden, hoe juister gemeenlijk de keuze zal zijn, die men uit de bestaande kansen maakt.

x Maar er kunnen allerhande invloeden zijn, waardoor de chauffeur reageert, zoals hij doet. Een vermoeiende bespreking, ruzie thuis enz.

-- Ik ben het met u eens. Maar dat betekent alleen, dat wij de eerste oorzaak verder terug leggen, dan ik in mijn voorbeeld heb willen doen, zonder dat daarbij de mogelijkheid van de persoon om invloed uit te oefenen teloor gaat. De man had na de vermoeiende vergadering ter plaatse kunnen blijven rusten, een ander vervoermiddel kunnen kiezen enz.

Terugzoeken naar eerdere oorzaken maakt hierbij geen verschil. Anders reageert u, als de man, die, toen hij ruzie kreeg met zijn vrouw over zijn werk, uitriep: Wanneer Adam niet van die appel had gegeten, zat ik niet met jou en met deze ellende. De appel van Eva is de schuld van alles - dus de eerste oorzaak. Waarna de ruzie doorging over het feit, dat de vrouwen altijd overal de schuld van krijgen.

Mij lijkt het beter het volgende te stellen en niet tot in het oneindige terug te gaan: Het geheel van het verleden heeft geleid tot dit moment met deze instelling en deze mogelijkheden. Dat in het verleden mijn vrije beslissingen ook een rol gespeeld hebben, kan ik desnoods ook nog vergeten. Maar op dit ogenblik kan ik op meerdere, verschillende, wijzen reageren, zodat mijn vrijheid op dit ogenblik beperkt zijnde, tot een steeds grotere beslissingsvrijheid zal kunnen uitgroeien en wel naarmate ik mij meer bewust ben van mijn situatie, mijn ogenblikkelijke mogelijkheden en mijn keuze bewuster verricht.

x Dit momentum is zo iets als in de bijbel staat: Bidt en u zal worden gegeven, klopt en u zal worden opengedaan? Dus zelf actie nemen, waarna een hogere macht, een entiteit, daarbij behulpzaam wordt?

- De geciteerde spreuk is erg overdrachtelijk en vloeit voort uit het rabinaal denken en spraakgebruik. Het zijn Jezus' woorden, maar ook Jezus sprak voornamelijk in vergelijkingen en gelijkenissen.

Wanneer je bidden wilt, moet je weten tot wie en hoe, wanneer je kloppen wilt, moet je eerst de deur vinden. Met dit voorbehoud luidt mijn antwoord: Kracht en hulp van het hogere ontstaat daar, waar de mens zelf bewust een verandering tot stand probeert te brengen en wel in overeenstemming met de instelling en het pogen van die mens. Er ontstaat een verandering van mogelijkheden, die veelal een versnelling der ontwikkelingen ten gevolge zal hebben. Bidt dus rustig, maar bidt alleen, wanneer je van plan bent dit gebed ook te doen volgen door eigen daden.

Het genoemde momentum hangt dus samen met de eigen instelling plus de daarop volgende actie. Weet wat je wilt. Zelfs een "vraag en u zal gegeven worden" veronderstelt, dat je weet, wat je wilt vragen.

x Dit geldt voor de mens als enkeling en zelfstandig wezen. Maar je bent toch ook deel van de maatschappij, zodat jouw vrijheden begrensd worden door de vrijheden van de anderen in de gemeenschap. Dus hoe meer mensen, hoe minder vrijheid.

- Uw maatschappij is gebouwd op het beschermen van een ieder tegen ieder en alles, zelfs tegen zichzelf. Dan worden vrijheden onnodig aangetast. Elders stelt de maatschappij zich tot doel een bepaalde kaste tegen andere kasten te beschermen. Ook dit is niet juist. Een maatschappij kan alleen dan juist functioneren, wanneer zij met een minimum aan dwingende voorschriften en een maximum aan persoonlijke verantwoordelijkheid een ordening schept, die zo rigide gehandhaafd kan worden, dat een mate van zekerheid en veiligheid voor de leden van die gemeenschap tegen willekeur van anderen ontstaat. Vrije wil, keuze, ontplooiing is dan wel degelijk mogelijk, zelfs wanneer een gemeenschap op beperkt gebied zeer veel mensen telt.

Uw eigen maatschappij bewijst, dat men tot op heden eerder de verkeerde kant uitgaat, door zoveel mogelijk te willen regelen. B.v. : alle winkels moeten zo laat sluiten. Dwaas. Men denkt, dat er anders mensen zullen zijn, die langer open blijven en acht dit oneerlijke concurrentie. Of men is bang, dat de mensen zich dood zullen gaan werken. In het laatste geval duurt het toch niet lang, in het eerste geval ontkent men het recht van een ieder zoveel te werken als hij kan, om te verdienen wat hij wil.

Dat degene, die bereid is meer werk te verrichten, ook daarvoor

ook beloond wordt, mits anderen die bereidheid niet hebben, lijkt mij alleen redelijk toe.

Men beperkt de snelheid van auto's in de stad tot 50 km/u. Waaraan overigens bijna niemand zich houdt. Beperk niet de snelheid, iets wat praktisch niet te doen is, maar bestraf elk ongeval met schade door de betreffende wagen te vernietigen en alle kosten volledig door de persoon zelf te doen vergoeden. Dan zijn de konsekwenties van gevaarlijk rijden groter en zal men dit minder snel doen. Hierdoor laat je een ieder een zo groot mogelijke vrijheid en maakt men het gelijktijdig moeilijk om die vrijheid te gebruiken ten koste van anderen. Want vrijheid is nooit alles, wat je krijgt, doet, verwerft op kosten van anderen, maar het recht al datgene, wat je wilt, te doen en te bereiken op eigen krachten, of door vrijwillige medewerking van anderen, zij het door eigen arbeid of de persoonlijke risico's, die je neemt. Want werkelijke keuze-vrijheid, het kiezen tussen twee of meer voor jou gelijkwaardige mogelijkheden, zul je alleen kennen, wanneer er t.a.v. je persoonlijk handelen geen dwingende voorschriften bestaan.

x U sprak even over abortus. Waarom mag je een kind, dat niet geboren is, wel om het leven brengen en een kind, dat geboren is, niet?

- Uitgaande van de staat: een burger bestaat eerst, wanneer hij in de burgerlijke stand wordt ingeschreven en dus geboren is. Het kind in het moederlichaam kan dan ook niet beschouwd worden als zelfstandige persoonlijkheid, maar is ondanks alles een deel van het lichaam van de moeder, tot het geboren is. De moeder moet het recht hebben aan eigen lichaam de door haar noodzakelijk geachte ingrepen te laten volbrengen. Tot de geboorte zou de moeder ook juridisch het recht op ingrepen aan eigen lichaam moeten hebben, incl. het kind, dat daarvan nog steeds deel uitmaakt.

Alle beslissingen, die anders luiden, zijn niet op recht, maar op geloof gebaseerd. Het dwingend verbieden van abortus is volgens mij het opleggen van een minderheidsoordeel aan andersdenkenden. Dit is niet juist. Als geest voeg ik hieraan toe, dat vanuit ons standpunt onderbreking van de zwangerschap na 4 maanden voor ons niet aanvaardbaar is, maar juridisch heeft dit geen betekenis.

Maar om na dit alles even terug te komen op God en het noodlot: Wat God werkelijk niet wil, is onmogelijk. Alles, wat mogelijk is, is mede deel van Gods wil, ongeacht de konsekwenties, die dit voor ons kan hebben.

Een noodlot zal ongetwijfeld voor ons bestaan, wanneer wij steeds de weg van de grootste waarschijnlijkheid, of de minste weerstand volgen. Maar het is geen heersend en dwingend noodlot, omdat wij op elk punt van ons leven een beslissing kunnen nemen, waardoor wij in een afwijkende richting van leven, werken en bestaan gaan op grond van eigen vrije wil.

Wij bezitten dan ook een grote mate van innerlijke vrijheid, ook wanneer die niet eindeloos is. Wij bezitten een grote mogelijkheid tot zelfwerkzaamheid en zullen juist daardoor contact kunnen vinden met de kracht, die het ons mogelijk maakt, meer te bereiken, dan wij zelf ooit mogelijk achtten. Door bewust zelf te leven en te kiezen, ons niet beroepende op ingrepen van God of het noodlot, zullen wij de voor ons meest juiste en harmonische weg kiezen, kracht en steun ervaren en bereiken, wat voor ons gevoel juist is.

(sterk bekort)

Goeden avond.

d.d. 3 september 1976